

Svar på kritik mot Rättvisemärkt te i Uppdrag Granskning – dec 2008

Under 2008 har en dansk journalist undersökt de arbetsförhållanden som råder inom den globala teindustrin. Allvarlig kritik lyfts fram mot Rättvisemärkt, i synnerhet mot fem Fairtrade-certifierade teplantage; Greenfield, Kelliewatte och Idulgashinna i Sri Lanka samt Oothu och Dunsandle i Indien.

Den 3 december 2008 visas materialet i SVT:s Uppdrag granskning. Nedan redogörs för kritiken i filmen och Rättvisemärkts övergripande svar på kritiken. Se även vidare information på www.rattvisemarkt.se, t ex artikeln *Handel för utveckling* och filmklipp från Rättvisemärkts besök i Sri Lanka i september 2008.

Skillnad mellan konventionellt och Rättvisemärkt te

Vad visar filmen?

Kritik lyfts fram mot konventionella teplantage, där man bl a har hittat barnarbete, löner som understiger landets minimilön och skador efter arbete med bekämpningsmedel. Dessa förhållanden jämförs sedan med Fairtrade-certifierade teplantage, där en rad teodlare uttalar sig om att de inte har något inflytande, att de jobbar övertid, att de inte känner till Fairtrade-premien, att de göms undan vid inspektioner m.m.

Vad svarar Rättvisemärkt?

Att arbeta på ett teplantage, konventionellt eller Fairtrade-certifierat, är mycket hårt. Arbetet innebär många timmar ståendes arbete, med flera kilo teblad i en säck på ryggen, omgiven av både insekter och ormar bland tebuskarna. Staten och landets lagstiftning har det högsta ansvaret för att de anställda har rimliga arbetsvillkor, och det är plantageägarna som ska se till att dessa lagar efterlevs.

På Fairtrade-certifierade plantage sätter inspektionerna press på att plantageägarna ska ta sitt ansvar för de anställdas arbetsvillkor, att lagar och internationella Fairtrade-kriterier efterlevs. Barnarbete och diskriminering får t ex inte förekomma, anställda ska ha rätt att organisera sig fackligt och uttrycka sina åsikter fritt. Detta kontrolleras av FLO-Cert, ett oberoende internationellt kontrollorgan. Inspektionerna, liksom det kunskapsstöd som ges till ledning och anställda på teplantagen genom FLO:s (Fairtrade Labelling Organizations International) regionala representanter, bidrar till att få igång en långsiktig utvecklingsprocess. Men självklart sker inte alla förändringar över en natt.

Ökad försäljning ger större premie och snabbare utvecklingstakt

Vad visar filmen?

Anställda på de berörda Fairtrade-certifierade teplantagen säger att de inte har tagit del av några förbättringar genom premien.

Vad svarar Rättvisemärkt?

En del av kostnaden för Rättvisemärkt te utgörs av den premie som vid försäljningen går till premiekommittén på plantaget, för investeringar i sociala projekt. Premien fyller också en viktig funktion i demokratiutvecklingen på teplantagen, då den alltid ska investeras utifrån gemensamma beslut. Ju större premieintäkter och -investeringar, desto mer blir de anställda delaktiga i den utveckling som sker.

På de berörda teplantagen har man bl a investerat premien i livförsäkringar, förskolor, stipendier, mikrokrediter och kulturhus. Dessa investeringar finns dokumenterade. Vid inspektioner har det dock framkommit brister i den ekonomiska redovisningen av premien samt att premien vid några tillfällen har använts på ett felaktigt sätt. Plantagen jobbar nu med att komma till rätta med detta.

På de flesta av de berörda teplantagen är försäljningen av Rättvisemärkt låg, mellan noll och drygt tio procent. Detta är en avgörande orsak till att utvecklingen inte går snabbare. Under 2007 såldes det 37 ton Rättvisemärkt te i Sverige, motsvarande 1,5 procent av allt te som säljs i landet. Totalt innebar detta drygt 174 000 kr i premie till de teproducenter som exporterar till Sverige, en summa som skulle kunna vara mångdubbelt högre om vi konsumenter på global nivå och i ännu högre utsträckning valde Rättvisemärkt när vi handlar te. Fler teodlare skulle därmed få ännu fler sociala och ekonomiska fördelar av sin certifiering.

Krav på förbättrade arbetsvillkor och löner

Vad visar filmen?

Teplockare berättar om hårda arbetsförhållanden, långa arbetsdagar och låga löner.

Vad svarar Rättvisemärkt?

Arbetet som teplockare på ett plantage är mycket hårt. På ett Fairtrade-certifierat teplantage får en arbetsvecka uppgå till max 48 timmar. All övertid ska vara frivillig och ersättas. De anställda har bl a rätt till två veckors betald semester, minst åtta veckors betald föräldraledighet, sjukersättning och -frånvaro samt fria hälsoundersökningar. Eventuella avdrag från lönen får enbart göras utifrån nationell lagstiftning eller kollektivavtal.

För Fairtrade-certifierade producenter med anställd arbetskraft gäller att lönenivån ska uppgå till minst lagstadgad minimilön eller regionalt genomsnitt. I Sri Lanka omfattas samtliga som jobbar på teplantage, oavsett om det rör sig om konventionell eller Fairtrade-certifierad odling, av landets kollektivavtal. Det är positivt att facket har stort inflytande, eftersom det innebär ett ramverk som kan leda till förbättringar för de anställda. Våra utvecklingskriterier för "levnadslön" blir därmed inte lika applicerbara eftersom en process redan finns för förhandlingar mellan anställda och arbetsgivare. Teplockarna gynnas också av premien, som de demokratiskt ska använda för sociala ändamål och som indirekt sänker levnadsomkostnaderna.

Demokratiutveckling och krav på ökat inflytande

Vad visar filmen?

Flera teplotckare säger att de inte har något inflytande på plantagen, att de inte känner till Fairtrade och att de inte känner sig delaktiga i hur premien investeras.

Vad svarar Rättvisemärkt?

En av Rättvisemärkts viktigaste funktioner är att bidra till att människor får ökat inflytande i sitt arbete och sin vardag. En certifiering av ett plantage, med flera hundra eller drygt tusen anställda, innebär dock inte att alla anställda per automatik upplever inflytande eller har lika hög kunskap om Fairtrade och sina rättigheter. Detta är vi fullt medvetna om utifrån de inspektioner som har utförts på plats. Informationsspridningen försvåras dels genom att det på vissa plantager kan vara ett stort in- och utflöde av anställningar, men framförallt pga att utbildningsnivån ute på landsbygden ofta är låg. Många har skriv- och lässvårigheter.

Avgörande för utvecklingen är att de anställda hela tiden får högre kunskap om sina rättigheter på arbetsplatsen och mer information om vad certifieringen innebär. Därför har kriterierna nyligen i ännu högre grad kommit att inriktas även på detta, genom det arbete som vår internationella organisation (FLO) kontinuerligt arbetar med på plats ute hos producenterna, bl a genom att arrangera kurser och utbildningar för de anställda med syfte att höja deras kunskapsnivå i olika frågor.

Premiekommittén, som ska tillsättas genom demokratiska val, fyller en viktig funktion i att öka de anställdas inflytande på teplantagen. Genom gemensam planering och röstning vid årsmötet beslutar premiekommittén om hur premien ska investeras. Vid inspektioner har det dock framkommit anmärkningar på detta arbete hos de berörda teplantagen. Därför har Rättvisemärkt sedan en tid tillbaka stått i nära dialog med såväl kontrollorganet (FLO-Cert) som teplantagen själva för att säkerställa att alla anställda teodlare får ökad information och kunskap om hur premien har investerats och vilka riktlinjer som gäller för premien. Det är redan inplanerat utbildningar på plats hos flera av plantagen, och detta arbete kommer att förstärkas ytterligare framöver.

Kontrollsystemet är grunden för vår verksamhet

Vad visar filmen?

Kritik mot vårt kontrollsystem framkommer i flera olika intervjuer och uttalanden. Teplotckare säger att de blir undandömda vid inspektioner.

Vad svarar Rättvisemärkt?

Vår verksamhet bygger på att omfattande kriterier måste uppfyllas. Inspektioner utförs årligen hos de Fairtrade-certifierade producenterna av FLO-Cert, ett oberoende internationellt kontrollorgan. Vid en inspektion – som varar allt från några dagar till flera veckor – går inspektören igenom all dokumentation på plats, ser över produktionsprocessen samt väljer själv ut ett bestämt antal anställda, utifrån personallistor, för enskilda intervjuer. Den normala proceduren är att inspektionerna är förannonserade, då det krävs tillgång till och genomgång av omfattande dokumentation, liksom att såväl ledning som anställda ska vara tillgängliga för intervjuer.

Upptäckta missförhållanden ska rättas till inom en given tidsperiod. Detta är en viktig del i förbättrings- och utvecklingsprocessen. Men lika viktigt är också det stöd som producenterna får i att komma tillrätta med problemen, bl a genom FLO:s regionala representanter som kontinuerligt besöker producenterna. De hjälper bl a till att informera om kriteriernas faktiska innebörd och vad som praktiskt krävs i uppfyllandet av kriterierna, t ex att barnarbete och diskriminering inte får förekomma och att de anställda har rätt att organisera sig fackligt.

Det pågår en kontinuerlig förbättring av kontrollsystemet. År 2007 blev FLO-Cert ISO65-ackrediterat – den internationella normen för certifieringsorganisationer – vilket innebär att kontrollsystemet granskas av en oberoende part.

Rättvisemärkt lyssnar till den kritik som framförs gentemot kontrollsystemet. Framförallt tar vi allvarligt på de uttalanden som kommer från ett par teplockare som säger sig bli undangömda vid inspektioner. Detta är inte acceptabelt, och FLO-Cert undersöker nu detta närmare. Om det har förekommit systematiska försök att kringgå kontrollsystemet kommer detta att få tydliga konsekvenser för de berörda teplantagen. En möjlig följd som nu också diskuteras är fler oanmälda besök.

En utmaning att kommunicera enkelt

Vad visar filmen?

Filmen ställer Rättvisemärkets kommunikation i relation till de missförhållanden som visas i olika filmklipp.

Vad svarar Rättvisemärkt?

Vi försöker alltid vara noga med att inte framställa Rättvisemärkt som en garanti för omedelbart välstånd eller att vi på helt egen hand motverkar fattigdom i världen eller på de berörda teplantagen.

Av just denna anledning använder vi ofta begrepp såsom *förbättra* och *bidra till*, i fråga om valet att köpa Rättvisemärkt. Av samma anledning har vi under de senaste åren i allt högre utsträckning undvikit att prata om t ex *garantier* och *skälig ersättning*, då vi anser att dessa begrepp är svårkommunicerbara.

Om vår kommunikation – i Sverige eller i andra länder – någon gång har uppfattats som onyanserad, så beklagar vi detta. Fairtrade/Rättvisemärkt bygger på omfattande kriterier och kontrollsystem, som i kommunikationen utåt måste förenklas för att bli begripligt för konsumenten. Vi gör hela tiden vårt yttersta för att förmedla en trovärdig och sanningsenlig bild av vår verksamhet och av den utveckling som de facto successivt kommer till stånd i de länder där vi verkar.